

Annalerne og Kalendariet fra Colbaz.

Af

Lauritz Weibull.

(Med to Tavler.)

Det ældste i Danmark i rent historisk Øjemed af-fattede Skrift, der er naaet ned til Efterverdenen, er de saakaldte Annaler fra Colbaz. Knud den Helliges Pas-sionshistorie ligesom ogsaa Ælnoths Skildring af Kongen ere begge nærmest skrevne i opbyggeligt Øjemed. Døde-bogen fra Lund, Necrologium Lundense, er opstaaet af rent praktiske Grunde.

Annalerne fra Colbaz, sammen med hvilke et som Dødebog anvendt Kalendarium er bleven indbundet, har Navn efter det Kloster i Pommern, hvorhen de blev overflyttede i Slutningen af det 12. Aarhundrede. Da Klostret blev nedlagt, kom de til det kurfyrstelige Arkiv i Stralsund, derfra til det kongelige Bibliotek i Berlin¹⁾. De ere blevne udgivne flere Gange, tidligst 1866, og ere i Litteraturen blevne særligt behandlede af A. D. Jørgensen, Dietrich Schäfer og Georg Waitz. Den førstnævnte har fremsat som sin Anskuelse, at man i Colbazannalernes første Del, som bestaar af et verdenshistorisk Register, har selve Grundlaget for det tilsvarende Parti i det

¹⁾ Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin, XIII: II: 3, 1007.

store Annalværk fra Danmarks Middelalder, Annales Lundenses. Blændet af de tyske Historikeres Teori om de saakaldte Annales Lundenses majores, nogle nu tabte Annaler, som skulde ligge til Grund for hele den ældre danske Middelalders Annalistik, har derimod Dietrich Schäfer erklæret, at Annalerne fra Colbaz enten ere at betragte som det første Udtog af dette Kildeskrift eller ogsaa som en Kompilation, hvis Hovedgrundlag for den ældre Tids Vedkommende ogsaa er bleven benyttet i Annales Lundenses majores. Endelig har Waitz udtalt, at i Spørgsmaalet om Colbazannalernes verdenshistoriske Del kan A. D. Jørgensens Opfattelse ikke anses som modbevist, men at man for Tiden efter 1137 ikke sporer nogen Indflydelse fra disse Annaler i Annales Lundenses¹⁾.

Litteraturen om Colbazannalerne er ikke ubetydelig. Men lige saa lidt som disse Annaler endnu ere blevne udgivne efter fuldt moderne Principer, lige saa lidt har man endnu faaet fastslaaet deres Indflydelse paa den senere middelalderlige Annalistik og deres Betydning for Teorien om Annales Lundenses majores.

Indholdet af det Kalendarium fra Colbaz²⁾, der hører sammen med Annalerne, er aldrig bleven taget i Betragtning af Forskningen.

*

*

*

¹⁾ Monumenta Germanica, XIX, 711; XXIX, 174; Pommersches Urkundenbuch, I, 467. — A. D. Jørgensen, Bidrag til Nordens Historie, 202; Dietrich Schäfer, Dänische Annalen und Chroniken, 115; Waitz, Zur Kritik dänischer Geschichtsquellen i Neues Archiv der Gesellschaft für ältere deutsche Geschichtskunde, XII, 25; jfr. Monumenta Germanica, XIX, 710.

²⁾ Udg. af Wiesemann i Jahrbücher für die Landeskunde der Herzogthümer Schleswig-Holstein, X, 265; senere af R. Prümers i Pommersches Urkundenbuch, I, 493.

Annalerne fra Colbaz, der indledes med nogle Uddrag af Beda, Isidorus og andre, ere anlagte i Tabelform med en Midtkolonne for Aarstallene og de egentlig historiske Optegnelser samt Sidekolonner for kalendariske Oplysninger. En Linie er indrømmet Optegnelserne for hvert Aar, og Bogen er indrettet til at omfatte Tiden fra Aar 1 til 1368.

Den kunstnerisk skolede Skriver, som grundlagde dette Annalværk og tillige smykkede det med en Række Miniaturer, indførte heri alle de ældre historiske Efterretninger lige fra Notitsen om Octavians Død Aar 17 til Notitsen om Erik Emunes Mord 1137, og senere med en finere Skrift de detaillerede Notitser for 1140, 1146 og 1150. Med samme fine Haand har han desuden til Optegnelserne for 1134, 1135 og 1137 gjort Tillæg oven over Linierne med nærmere Angivelse af Tidspunkterne for de her omtalte Tildragelser; endelig har han ogsaa nedskrevet Notitserne for 1155 og 1157. To enkeltstaaende Meddelelser fra 1151 og 1153 hidrøre fra en anden Haand; fra og med 1159 veksle Haandskrifterne.

Annalerne fra Colbaz falde i to bestemte Afdelinger: Optegnelserne til og med 1170 ere nedskrevne i Danmark, de derefter følgende i Colbaz. Den danske Afdeling indeholder fremdeles for Tiden til og med 1125 kun verdenshistoriske Notitser; Resten berører udelukkende danske Forhold.

Til Grund for de verdenshistoriske Notitser i Annalerne fra Colbaz ligger et fra Udlandet indført Kildeskrift, hvis Beskaffenhed nøje kan bestemmes.

Den første Del af Colbazannalerne indskrænker sig i Reglen til Notitser om de romerske og tyske Kejseres,

Pavernes og de frankiske Kongers Regeringstiltrædelse og Død samt om en og anden mere nævneværdig større Tildragelse. Men ved Siden deraf viser Annalerne særlig Opmærksomhed for Normandiets Historie og efter Vilhelm Erobrerens Tog til England 1066 ogsaa for dette Lands Regentrække. Ved Aar 876 omtales saaledes Rollos Ankomst til Normandiet, ved 911 Slaget ved Chartres, 1047 Slaget ved Falaise, 1063 Le Mans' Undertrykkelse; desuden er den normanniske Hertugrække indført, og der nævnes ikke mindre end fem Biskopper af Rouen: Romanus, Audoenus, Ansbert, Grippo og Wolfram. Alt dette røber normannisk Herkomst. Og ved en nærmere Undersøgelse viser det sig ogsaa, at disse Annaler ikke indeholde en eneste Meddelelse, som ikke genfindes, i Reglen i ganske samme Form, i en eller anden af de normanniske Annaler, der for en stor Del stemme indbyrdes overens, eller i de med dem nær beslægtede Annaler fra Sydengland. Som Grundlag for alle disse Annaler antager man, med Ret eller Uret, et nu tabt Værk, de saakaldte *Annales Rotomagenses*¹⁾; da visse af Colbazannalernes Notitser, saavidt det kan ses, alene forekomme i de sydengelske Versioner, er det muligt, at Forfatteren har haft for sig en af Redaktionerne fra England.

Imod A. D. Jørgensens Paastand, at man i Colbazannalernes verdenshistoriske Del skulde have selve Grundlaget for det tilsvarende Parti i de senere *Annales Lundenses*, har Dietrich Schäfer blandt andet hævdet, at der i Colbazannalerne ikke savnes saadanne ejendomme-

¹⁾ Jfr. Litteraturfortegnelsen i *Monumenta Germanica*, XXVI, 488; for England særligt F. Liebermann, *Ungedruckte Anglo-Normannische Geschichtsquellen*.

lige Notitser, f. Eks. en deri indarbejdet fuldstændig Pavet-katalog, som Forfatterne af Annales Lundenses sikkert ikke vilde have undladt at tage Hensyn til, hvis de havde haft Colbazannalerne for sig¹⁾. Waitz har ganske vist underkendt denne Dietrich Schäfers Bevisførelse²⁾, men den turde ikke desto mindre staa fast, og den vil yderligere kunne støttes. Det viser sig nemlig, at skønt Annales Lundenses iøvrigt ere langt udførligere, genfindes der i dem kun omtrent to Tredjedele af de Notitser, der findes i Colbazannalernes verdenshistoriske Del, og at disse Notitser i Annales Lundenses ikke sjælden forekomme i udvidet Form. Under disse Omstændigheder og da man jo véd, i hvor talrige Versioner de saakaldte Annales Rotomagenses foreligge, synes man ikke let at kunne forudsætte noget direkte Forhold mellem de to Annalværker, — for den verdenshistoriske Del har de haft hver sit, omend indbyrdes nær beslægtede Kildeskrift.

Men findes der altsaa i denne Henseende ikke noget direkte Forhold, ligger paa den anden Side Colbazannalernes følgende Del i visse Punkter til Grund for Annales Lundenses. Og ikke blot for dem, men ogsaa for en stor Del af den øvrige nordiske Annalistik fra Middelalderen.

Mellem Notitserne for Aarene 1133 og 1134 er der med samme fine Skrift, som begynder med Aaret 1140, indskudt en Dato: „feria 4“, som ved et svagt Tegn er henført til den ved 1134 omtalte Solformørkelse. Den, som for Annales Lundenses afskrev Notitsen for 1133, der her paa Grund af et overset Henvisningstegn fik

¹⁾ A. D. Jørgensen, Bidrag etc., 202; D. Schäfer, Dänische Annalen und Chroniken, 116.

²⁾ Monumenta Germanica, XXIX, 174.

Aarstallet 1132: „Bellum apud Sirum insulam inter Magnum et Ericum“, oversaa imidlertid ogsaa Henvisningstegnet til Solformørkelsen og gav Notitsen følgende Ordlyd: „Bellum inter Magnum et Ericum apud Sirum insulam feria 4“. Ved 1137 indførte han endvidere i *Annales Lundenses* en Notits om en Solformørkelse. Denne Solformørkelse har aldrig fundet Sted, men Meddelelsen om den hidrører ligeledes fra en Misforstaaelse af Colbaz-annalerne. Der læses i disse ved Aar 1137 først en Notits om Ærkebiskop Ascers Død og om hans Efterfølger Eskil, derefter: „Eodem anno occisus est Ericus rex Danorum in Iutlandia a Plog“. Kun de to første Ord staa imidlertid i Notitskolonnen, de øvrige i Marginen. Forfatteren af *Annales Lundenses* har oversat disse sidste Ord og i Stedet læst de to første i umiddelbar Sammenhæng med det, som følger nærmest nedenfor i Notitskolonnen, men her fuldstændig rigtigt under Aarstallet 1140: „13 kal. aprilis feria 4 post nonam tenebre facte sunt per orbem“, hvilket i *Annales Lundenses* er blevet til: „Et tenebre facte sunt quadragesima per universam terram“¹⁾.

Under samme Aarstal 1137 og i en lignende Form som i *Annales Lundenses* genfindes Optegnelsen om Solformørkelsen 1140 ogsaa i en Række andre Aarbøger, saaledes i dem fra Visby og Sigtuna, Ryd og Essenbæk²⁾. I Rydaarbogen er Notitsen imidlertid ogsaa kommen ind under 1140, her med Ordlyden: „4 kal. aprilis tenebre facte sunt per totum orbem“³⁾. I *Necrologium*

¹⁾ Monumenta Germanica, XXIX, 204.

²⁾ Scriptores rer. Dan., I, 252; II, 166; I, 161; jfr. II, 636; Monumenta Germanica, XXIX, 224.

³⁾ Scriptores rer. Dan., I, 161.

Lundense, hvor den er bleven indført af en Haand fra den sidste Tredjedel af det 12. Aarhundrede, har den med Undtagelse af Datoen saa godt som Ord til andet samme Form som i Colbazannalerne: „1140 12 kal. aprilis feria 4 post nonam facte sunt tenebre“¹⁾.

Det var imidlertid ikke alene saaledes, at Optegnelsen ved 1140 ved en Fejltagelse blev henført til 1137 i den af Annalerne fra Colbaz afhængige Litteratur. Paa Grund af nye Misforstaaelser blev ogsaa de Notitser, som virkelig findes ved det sidstnævnte Aar, henførte til fejlagtige Aarstal.

Den første af disse Notitser lyder: „Obiit Acerus Lundensis archiepiscopus, successit Æskelus archiepiscopus“. I Annalerne 1131—1325, ligesom med noget forandret Ordstilling i Visbyaarbogen, har denne Optegnelse Formen: „Obiit Ascerus archiepiscopus, cui successit Eschillus“, og i Essenbækaarbogen: „Ascerus primus archiepiscopus obiit, et Eschillus illi successit“²⁾. Paa alle tre Steder er imidlertid Dateringen ændret til 1138, et Aarstal, som ligeledes forekommer i Vitskølaarbogen og andensteds³⁾. Forklaringen er nærliggende. I Colbaz-aarbogen er Optegnelsen skrevet ogsaa i Linien for 1138, men her ved et Tegn henført til det foregaaende Aar. Dette Tegn kan imidlertid ogsaa tydes, som om Ordene i Linien for 1137 i Stedet skulde flyttes til 1138.

Den anden Notits for 1137: „Eodem anno occisus est Ericus rex Danorum in Iutlandia a Plog“, staar i Colbazaarbogen, med Undtagelse af de to første Ord,

¹⁾ Palæografisk Atlas. Dansk Afdeling No. II.

²⁾ Scriptores rer. Dan., IV, 282; I, 252; Monumenta Germanica, XXIX, 224.

³⁾ Scriptores rer. Dan., IV, 225; I, 340; II, 435, 612.

der i den mest brugte Afskrift jo blev henførte til Notitsen om Solformørkelsen 1140, helt i Haandskriftets højre Margin i Linierne for 1138 og 1139. Notitsen genfindes med nogen Forandring i Rydaarbogen saa vel som i Essenbækannalerne¹⁾. Den er begge Steder henført til 1139.

Af de Notitser, som læses i Annalerne fra Colbaz ved 1146, er den ene, om en Maaneformørkelse, gaaet over i *Necrologium Lundense*, men Datobetegnelsen: „XII kal. decembris“ er paa Grund af en skjulende Rynke i Pergamentet bleven tydet som: „VI kal. decembris“²⁾. Endvidere er Notitsen under 1150: „9 kal. junii bellum fuit apud Arcun in Slauiā feria 4“, med Udeladelse af Maanedes- og Ugedagsangivelserne gaaet uforandret over i Rydaarbogen, men har her faaet Aarstallet 1149³⁾. Dette Aarstal er, som Datoen viser, urigtigt, men forklares af Colbazhaandskriftet. Notitsen er her skrevet saavel i Linien for 1149 som i Linien for 1150. I Stedet for nu at føre, hvad der staar i Linien for det førstnævnte Aar, hen til det sidste, skete der — ved en nærliggende Misforstaaelse af det her anbragte Henvisningstegn — netop det modsatte i den Afskrift, som kom til at ligge til Grund for Rydaarbogen.

Med denne Notits ophører, saa vidt man kan se, Colbazannalernes Indflydelse paa den øvrige nordiske annalistiske Litteratur. Om Aarsagen hertil oplyser det *Kalendarium*, der er indbundet i samme Bind som Annalerne.

* * *

¹⁾ *Scriptores rer. Dan.*, I, 161; jfr. II, 613; *Monumenta Germanica*, XXIX, 224.

²⁾ *Palæografisk Atlas*. Dansk Afdeling No. II.

³⁾ *Scriptores rer. Dan.*, I, 162.

Det Kalendarium, som i Colbazhaandskriftet følger umiddelbart efter Annalerne fra Colbaz, er helt igennem skrevet med den samme Haand, som har grundlagt Annalerne. Dets første Side viser tvende Cirkeltegninger, af hvilke den ene udgør det ældste fra skandinavisk Omraade kendte Verdenskort, det første, som indeholder Sveriges Navn (Suithia)¹⁾; den sidste Side optages af en kronologisk Tabel. Selve Kalendariet rummes paa de mellemliggende tolv Sider. Hvad Opstillingen og de rent kalendariske Meddelelser angaar, frembyder det intet individuelt ejendommeligt. Dets ottende Kolonne indeholder imidlertid — foruden Miniaturer, som fremstille Dyrekredsens Tegn og som ikke er udførte samtidigt med Haandskriftet, men dog før 1187²⁾ — en Festrække med bestemt Særpræg og en Del til forskellige Tider nedskrevne Dødsnotitser³⁾.

¹⁾ A. Björnbo, Adam af Bremens Nordensopfattelse. Aarb. for nord. Oldk. og Hist. 1909, 188.

²⁾ En Optegnelse ved den 23. April skjules delvis af en Miniatur; Optegnelsen ved den 18. Marts om Hertug Bogislaus' Død (1187) bøjer af for en anden.

³⁾ Ellen Jørgensen har i Fremmed Indflydelse under den danske Kirkes tidligste Udvikling, 81, fremsat den Opfattelse, at Kalendariets Stamme skulde hidrøre fra det sydlige Tyskland, og særlig paapeget, hvorledes Helgenlisten optager Lokalhelgener fra Bayern og, naar Grænserne drages snævrere, fra Stiftet Freising. Der findes i Kalenderen Navnet paa Bayerns ældste Helgen St. Florian (4. Maj), Salzburgerbiskoppen Rupert (25. Sept.), Stiftet Passaus Patron Maximilian (12. Okt.), Churs Helgen Florinus (17. Nov.), der nævnes tillige Candidus (1. Dec.) og Justinus (4. Aug.), begge særlig dyrkede i Stiftet Freising, Alto (9. Febr.), Grundlæggeren af Altomünster, Quirinus (24. Marts), Tegernsees Patron. Der er dog ikke dermed ført tvungende Bevis for denne Opfattelse af Kalendariets Herkomst. Visse af disse saakaldte Lokalhelgener, f. Eks. Florian, Rupert og Maximilian, nød i Middelalderen en vidtstrakt Dyrkelse rundt om i Europa, andre kan Kalendariets Forfatter

Festrækkens bestemte Særpræg fremgaar af en Sammenligning med den i *Necrologium Lundense* indførte.

Denne sidste, der hidrører fra Tiden omkring 1125, viser tvende forskelligt afmærkede Festgrader; de fornemste Dage, fyrretyve i Tallet, betegnes med rødt Begyndelsesbogstav, de mindre fornemme i et Antal af fem og tredive med en rød Streg i det første Bogstav¹⁾. Det viser sig nu, at alle disse sidstnævnte Festdage genfindes i Kalendariet fra Colbaz, og at de heri optagne større Festdage, fremhævede ved rød, blaa eller violet Farve eller Sammensætninger af disse Farver samt dertil hørende forskelligt farvede Kors, ligeledes ere de samme som i *Necrologiet*, alene med Undtagelse af to, som savnes i Kalendariet: *Dedicatio ecclesie omnium sanctorum* (25. Juni) og *Ansgarii episcopi Dag* (9. September). Disse Dage findes imidlertid heller ikke i *Missale Lundense* af 1514; det kan næppe forholde sig anderledes end at man allerede paa den Tid, da Kalendariet indrettedes, har ophørt at fejre dem i Lund. Men udover de store Festdage, som ere optagne i *Necrologiet*, indeholder Kalendariet ogsaa tre nye: *Blasii Dag* (3. Februar), *Egidii abbatis* (1. September) og *Villehadi confessoris* (8. November). Der foreligger her det interessante Forhold, at disse tre Festdage ogsaa ere optagne i *Missalet* fra 1514, og at der findes Antydninger om, at de ere komne

lige saa godt have samlet sammen fra *Martyriologier* og andet haandskrevet Materiale eller taget med af andre tilfældige Aarsager. Helgener vandre, og de vandrede hastigt paa disse Tider, da Klærkenes Studiefærd berørte det halve Europa og der ved Munkeordnerne var knyttet Forbindelser mellem de forskellige Klostre. Alt i alt synes heller ikke Helgenlisten i Kalendariet fra Colbaz at give nogen Antydning om en bestemt Indflydelse fra Udlandet.

¹⁾ Originalen til *Necrologiet* paa Universitetsbiblioteket i Lund.

til netop i Tiden mellem Necrologiets og Kalendariets Indretning. Aar 1131 indviedes nemlig det højre Alter i Kryptkirken i Lund „in honore sancti Blasii martiris et sancti Egidii confessoris“; Relikvier af Villehadus var otte Aar tidligere blevne nedlagte i samme Kirkes Hovedalter¹⁾, og i Necrologiet er det oprindeligt med mørkt Blæk skrevne Begyndelsesbogstav i hans Navn bleven udraderet, sagtens i den Hensigt at det atter skulde tilskrives med rød Farve.

Af den Sammenligning, som her er foretaget mellem de som Fester betegnede Dage i Necrologium Lundense og Kalendariet fra Colbaz, synes det klart at fremgaa, at Festrækken i det sidstnævnte helt er læmpet efter den lundske Kirkes, og at Kalendariet altsaa viser Udviklingen af Festrækken i Lund i det 12. Aarhundrede fra Midten af Tyverne til det Tidspunkt, da det blev indrettet. Men ikke nok hermed. Kalendariet har ogsaa to Dage, den 25. Juni og 22. September, Gallicani og Mauricii, som skønt de ikke ere betegnede som Fester, alligevel ere forsynede med Kors. Formen af disse Kors viser imidlertid, at de ere skrevne til senere, og ved en Sammenligning med Missalet af 1514 finder man da ogsaa Knud Hertugs Translation og St. Mauricii Fest henlagte til netop disse Dage. Den førstnævnte indstiftedes ved Alexander III's Bulle den 8. November 1169, som foreskrev, at Knud Lavards Fødselsdag skulde højtidelig holdes²⁾; Aarsdagen efter fandt Translationen Sted. Den sidstnævnte Fest staar uden Tvivl i Forbindelse med Mauritiusalterets Indvielse i Lunds Domkirkes Højkor³⁾

¹⁾ *Scriptores rer. Dan.*, III, 435, 450.

²⁾ *Diplomatarium Arna-Magnæanum*, I, 27.

³⁾ *Scriptores rer. Dan.*, III, 456.

den 1. September 1146. Efter alt at dømme giver Kalendariet fra Colbaz saaledes ogsaa den fortsatte Udvikling af den lundske Kirkes Festkalender ned til 1170.

Mauritiusdagens Betegnelse i Kalendariet fra Colbaz giver et første Udgangspunkt for Dateringen af dette, — er det rigtigt, at denne Dags Forvandling til stor Festdag staar i Forbindelse med Alterindvielsen 1146, maa Kalendariet være indrettet før dette Tidspunkt. Men det er aabenbart ogsaa indrettet før den 1. September 1145, thi paa denne Dag indviedes Domkirken i Lund, men den store Højtid, *Dedicatio Lundensis ecclesie*, som derved inaugureredes¹⁾, findes ikke optaget i Kalendariet, — Dagen har kun Betegnelsen: *Natalis sancti Egidii* med efterfølgende Kors. Paa den anden Side maa Kalendariet hidrøre fra et senere Tidspunkt end den 5. Maj 1137, Ærkebiskop Ascers Dødsdag: en Notits herom, skrevet med Kalendarieforfatterens Haand, findes inde i Kalendarieteksten under Maj Maaned. Det viser sig altsaa, at Kalendariet er indrettet mellem 1137 og 1145, saaledes omtrent paa samme Tid som de med det sammenhørende Annaler²⁾.

Den Værdi som historisk Dokument, som Betegnelserne i Festrækken give Kalendariet fra Colbaz, forøges i væsentlig Grad af Dødsnotitserne i samme Kolonne. Deres Tydning er imidlertid forbundet med de største Vanskeligheder: for en stor Del ere de allerede i Middelalderen blevne fordærvede ved Rasurer eller i

¹⁾ *Scriptores rer. Dan.*, III, 455. Jfr. *Diplomatarium Suecanum*, I, 51, 52.

²⁾ Prümers henfører i *Pommersches Urkundenbuch*, I, 468, Kalendariet til 1155. Uholdbarheden af denne Antagelse er eftervist i *Die Handschriften-Verzeichnisse der königlichen Bibliothek zu Berlin*, XIII: II: 3, 1009.

senere Tid ødelagte med kemiske Reagenser. Den, som først udgav dette Kalendarium, Wiesemann, kunde da ogsaa kun læse et ringe Faatal af Dødsoptegnelserne, og det endda for en stor Del urigtigt; den, som sidst har publiceret dem, Rodgero Prümers, har flere Steder restitueret den udviskede Tekst paa fri Haand og har intetsteds faaet de Notitser frem, som ere af konstituerende Betydning for Historien om Haandskriftets Skæbne.

De ældste Dødsnotitser i Kalendariet ere nedskrevne med den samme Haand, som har indrettet det; af dem er den ældste, der kan dateres, næstefter Notitsen om Ærkebiskop Ascers Død, Notitsen om Erik Emunes under den 18. September; en Optegnelse under den 20. Januar har Aarstallet 1144. Denne ældste Haand genfindes under alle Omstændigheder endnu 1157, i hvilket Aar den under den 8. August har indført Kong Knuds Død og under den 16. Oktober Sven Grathes. Siden følge skiftende Hænder efter hinanden; den sidste i Danmark skrevne, med Aarstal forsynede Notits er fra 1166.

I sin Skildring af den historiske Litteratur i Danmark før Saxo har A. D. Jørgensen fremsat den Opfattelse, at disse Dødsoptegnelser i Kalendariet fra Colbaz ere forfattede ved Kapitlet i Lund¹⁾, en Opfattelse, til hvilken alle senere Forskere har sluttet sig. Men er denne Opfattelse ogsaa rigtig?

Sammenligner man Kalendariets Dødsoptegnelser med dem, som indeholdes i det samtidige lundske Nekrolog, vækkes Opmærksomheden straks ved den ringe Overensstemmelse i Oplysningerne. Kalendariets fleste Optegnelser gælde presbiteri; ikke en eneste genfindes i Nekrologiet. Notitserne om Knud Magnusen og Svend

¹⁾ A. D. Jørgensen, Bidrag etc., 206.

Grathe forekomme ganske vist paa begge Steder, men den førstnævntes Dødsdag er ifølge Nekrologiet, som heri stemmer overens med Liber daticus og Annales Lundenses, den 9. August, ifølge Kalendariet den 8., og Svend Grathes Død henlægges i Nekrologiet (og Liber daticus) til den 23. Oktober, i Kalendariet til den 16. Af alle Kalendariets Oplysninger genfindes i Virkeligheden kun de om Ascer og Erik Emune fuldt samstemmende i Nekrologiet¹⁾. Men begge disse Meddelelser ere, saa vidt man kan se, indførte i Kalendariet samtidigt med at det blev indrettet.

Dersom Kalendariet og Nekrologiet, som ere blevne førte samtidigt, begge vare blevne benyttede i Lund, vilde det unægteligt have ligget nær, at en eller anden af de i Tidernes Løb indførte Dødsnotitser var gaaet igen i dem begge, og at i hvert Fald Notitserne om de to Kongers Død 1157 var blevne henførte til de samme Dage. Kalendariet savner da heller ikke Oplysninger, der vise andensteds hen end til Lund. Saaledes nævnes under den 15. April en Ketil, „presbiter in Gudmun[torp]“, under den 12. Februar en Johannes „presbiter de Bosethorp“, under den 8. April en Radulfus, ligeledes „presbiter de Bosethorpp“, død 1166. Men desuden nævnes under den 1. Februar en Datter af den nævnte Johannes, Gertrite, død 1162. Sognet Bosarp, det tidligere Bosethorp, ligger i Onsjö Herred i Skaane, i nærmeste Naboskab til det syd for Ringsjöen liggende Gudmuntorp Sogn i Frosta Herred. Man vil næppe tage fejl, hvis man paa Grund af disse Forhold vover

¹⁾ Scriptores rer. Dan., III, 453, 461, 446, 457. Jfr. Weeke, Lunde Kapitels Gavebøger, 197, 270, og Monumenta Germanica, XXIX, 205.

den Slutning, at Kalendariet er bleven ført i denne Egn af Skaane. Og til denne viser ogsaa et Sted i Annalerne hen. Der findes her under den 12. Februar som den eneste Notits om en Gejstlig af lavere Rang: „1159 obiit Johannes presbiter in Bosethorp“.

Det turde altsaa være i højeste Grad sandsynligt, at i den Tid, Kalendariet fra Colbaz er bleven anvendt som Nekrologium, er det ikke bleven ført i Lund, hvor det paa Grund af sin Beskaffenhed i Lighed med de dermed sammenhørende Annaler maa være anlagt, men i Bosarp eller dens nærmeste Omegn. Det Aar, da Haandskriftet har forladt Lund, kan ganske vist ikke angives nøjagtigt. Men den sidste Notits deri, som har øvet Indflydelse paa andre nordiske Annaler, — og denne Indflydelse kan ikke godt være udgaaet fra noget andet Sted end Lund — er Notitsen om Striden ved Arkona 1150.

* * *

I Forbindelse med Stettins Belejring 1176 omtaler Saxo, at Wartislaw af Stettin havde indkaldt Munke fra Danmark til Pommern, opført et Kloster og doteret det rigt. Det Kloster, som her sigtes til, er Cistercienserklostret i Colbaz, der ifølge de fleste Kilder skal være bleven stiftet 1174 og efter Traditionen indenfor Cistercienserordenen skal have været et Datterkloster af Esrom. Nogle Aar senere, antageligt 1180, stiftedes fra Danmark et nyt Kloster i Pommern, denne Gang i Belbuck, — de Brødre, som her fik sig Jord og Kirke overdraget, kom fra Trinitatiskirken i Lund. Det nye Kloster blev imidlertid snart opgivet¹⁾.

¹⁾ Saxo ed. Müller-Velschow, I, 867; Pommersches Urkundenbuch, I, 58.

Der har raadet nogen Tvivl om, hvorvidt Colbaz-haandskriftet er kommen direkte til Colbaz eller det har lagt Vejen derhen over Belbuck¹⁾. Imidlertid foreligger der ikke noget, som kan støtte den sidstnævnte Hypothese. Selv om Klostret i Colbaz er bleven grundlagt fra Esrom, er der intet til Hinder for, at en Præst fra Skaane med sine Bøger har kunnet slutte sig til de udflyttende Munke.

Efter Ankomsten til Colbaz undergik Annalerne ikke ubetydelige Forandringer. En Række Notitser blev udraderede. Deriblandt en Marginalnotits for 1143 og en Del af en Notits ved 1153, hvori omtales den ogsaa hos Saxo²⁾ forekommende Niels, der faldt paa Svend Grathes Tog til Varend; en Optegnelse ved 1167 om Ærkebiskop Eskils Tilbagekomst fra Rom gjordes næsten ulæselig. I Stedet indførtes nu i Slutningen af Aarhundredet Optegnelser om Stiftelsen af Cistercienserklostrene Esrom, Sorø, Dargun og Colbaz; ogsaa Notitser om den hellige Bernhards Død, om Eskil (1154) og Absalon (1163) fik nu Plads i Annalerne. Men heller ikke disse nye Optegnelser undgik deres Skæbne. En ny Haand fra Begyndelsen af det 13. Aarhundrede udraderede hensynsløst en Del af Notitserne om Eskil og Absalon og indførte i deres Sted nye, de fleste atter om Stiftelsen af Cistercienserklostre. Disse nye Optegnelser, ligesom ogsaa de tidligere i Colbaz skrevne, synes at kunne føres tilbage til Grundlag, der er komne fra Danmark. Ligesom den Notits, der i Slutningen af det 12. Aarhundrede ind-

¹⁾ Prümers i Pommersches Urkundenbuch, I, 470, har fremsat den sidstnævnte Anskuelse, der gaar igen hos J. Paludan i Danmarks Literatur i Middelalderen, 19.

²⁾ Saxo ed. Müller-Velschow, I, 700.

førtes under Aar 1176, genfindes i Rydaarbogen, Annalerne fra Essenbæk, hos Petrus Olai, i Visbyaarbogen og andensteds¹⁾, gaar den i Begyndelsen af det 13. Aarhundrede indførte Notits under 1170: „Rugia a Danis subiugata est et ad fidem conuersa“, igen baade i Valdemarsannalerne, Vitskøl- og Rydaarbogen samt andensteds²⁾.

Ogsaa Kalendariet blev i den første Tid i Colbaz udsat for svære Rasurer: ikke et eneste af dets Døds-optegnelser med Undtagelse af Ærkebiskop Ascers og Knud Magnusens lodes urørt af Kniven. Men der gjordes kun faa ny Optegnelser i de udraderedes Sted³⁾.

* * *

Det Resultat, til hvilket denne Undersøgelse har ført, er altsaa, at Colbazannalerne paabegyndtes i Lund i Ærkebiskop Eskils tidligere Aar, efter 1150 fortsattes i Bosarp eller dets Omegn og ved Tiden 1174 overførtes til Klostret i Colbaz. Deres første Del, den verdens-historiske, er skrevet paa Grundlag af et normannisk Annalværk; den ligger ikke, som det er bleven paa-staaet, til Grund for de senere Annales Lundenses, der i Stedet har benyttet et med Colbazannalernes Grundlag beslægtet Kildeskrift. De følgende Notitser i Annalerne fra Colbaz til og med 1150 udgør derimod den direkte Kilde for en hel Række Oplysninger ikke blot i Annales Lundenses og den øvrige danske annalistiske Litteratur, men ogsaa i den svenske. Dermed er der ført et direkte Bevis imod den Teori, som tyske Historikere har opstillet

¹⁾ *Scriptores rer. Dan.*, I, 163, 178, 253; II, 637; *Monumenta Germanica*, XXIX, 224.

²⁾ *Scriptores rer. Dan.*, III, 260; IV, 226; I, 163, 253; II, 616; I, 178; IV, 23; *Monumenta Germanica*, XXIX, 224.

³⁾ Under den $\frac{2}{3}$, $\frac{16}{3}$, $\frac{10}{8}$.

og saa haardnakket forfægtet, om Annales Lundenses majores, det tabte Grundskrift for de bevarede danske Annalværker fra Middelalderen.

Undersøgelsen af Kalendariet fra Colbaz har klarlagt dettes Betydning for Kendskabet til det 12. Aarhundredes Festrække i det danske Ærkestift. Den har vist Festrækkens Betydning, naar det gælder om at fastslaa et Kalendariums og dermed sammenhørende Haandskrifters Dato og Herkomst.
